

Repolan historiaa vuoteen 1939 ja Homasen suvun vaihteita

**Kirjoittanut Leo Homanen
2005**

Repolan sairaala 1941

Omeliien Kyöttisillä 1910-luvulla. Vasemmalla Sergei, keskellä Anna ja Pekka ja oikealla Konoï

Shirmakan soittaja serkkuni Valde Jefimof/Jehkimäinen, muut toverit tuntemattomia 1920-30.

Sisällysluettelo

Repolan kiinteän asutuksen alkuperä	2
Stolbovan rauha 1617	2
Kartta Suomen itärajan muutoksista 1323 - 1947	3
Ortodoksien joukkopako 1617 - 1650	4
Homa-veljekset pakoon Ilomantsista	4
Repolan talo- ja asukasluvut 1679 - 1850	5
Repolan elinkeinot 1597 - 1850	6
Runonkeruu Repolasta	6
Päätös liittyä Suomeen	7
Suojelujoukot ja siviilihallinto	7
Kyöttisen, Netsäisen ja Homasen valokuvat	8
Elintarvikkeet ja maatalous	9
Maanomistus ja metsäkaupat	9
Tarton rauhansopimus 1920	10
Bolsevikit vyöryttävät	10
Kommuunikomennon alku ja pakolaisuus	11
Sorron alkutahdit	13
Repolan entisen kirkon valokuva	14
Sorron tempo kiihtyy	14
Pakolaiset Suomessa	15
Homasten valokuva	16

Lähteet: Veijo Saloheimo Pohjois-Karjalan Historia, Ismo Björn Suur-Ilomantsin Historia, Heikki Tarman toimittama Aunuksen Repola (vuodet 1922 - 1939 Irina Takala, Petroskoin Yliopisto) ja Pekka Kyöttisen muistelmat.

Repolan kiinteän asutuksen alkuperä

Itsenäisen Karjalan heimon kukoistuskautsi sijoittuu 1100 – 1200 luvuille. Venäjän ja Ruotsin kilpailu yliherruudesta johti Pähkinäsaaren rauhaan 1323 vahvistaen heimoalueen kahtiajaon. Muinaiskarjalaisten viennäkäynnissä vedenjakajalla oleva Repola nousi keskeiseksi paikaksi sisävesireitillä. Yhteys Vienasta sekä Etelä- ja Pohjois-Karjalasta käsin oli luonnollinen, sillä koko Repolan alueen laaja ja kulkukelpoinen vesistö laskee Lieksajoen kautta Suomen puolelle Pieliseen. Uudisasukkaat perustivat seudulle ympärivuotisia tukikohtia huolehtimaan vetotaipaleiden kunnosta, käymään kauppaa ja pyyntielinkeinoa. He lienevät lähtöisin Pohjois-Karjalasta, Karjalan kannaksen itäisistä pitäjistä, joista on peräisin kylänimet Repola, Roukkula, Ruunaa ja Tuusenie, sekä Vienanmeren länsirannikolta.

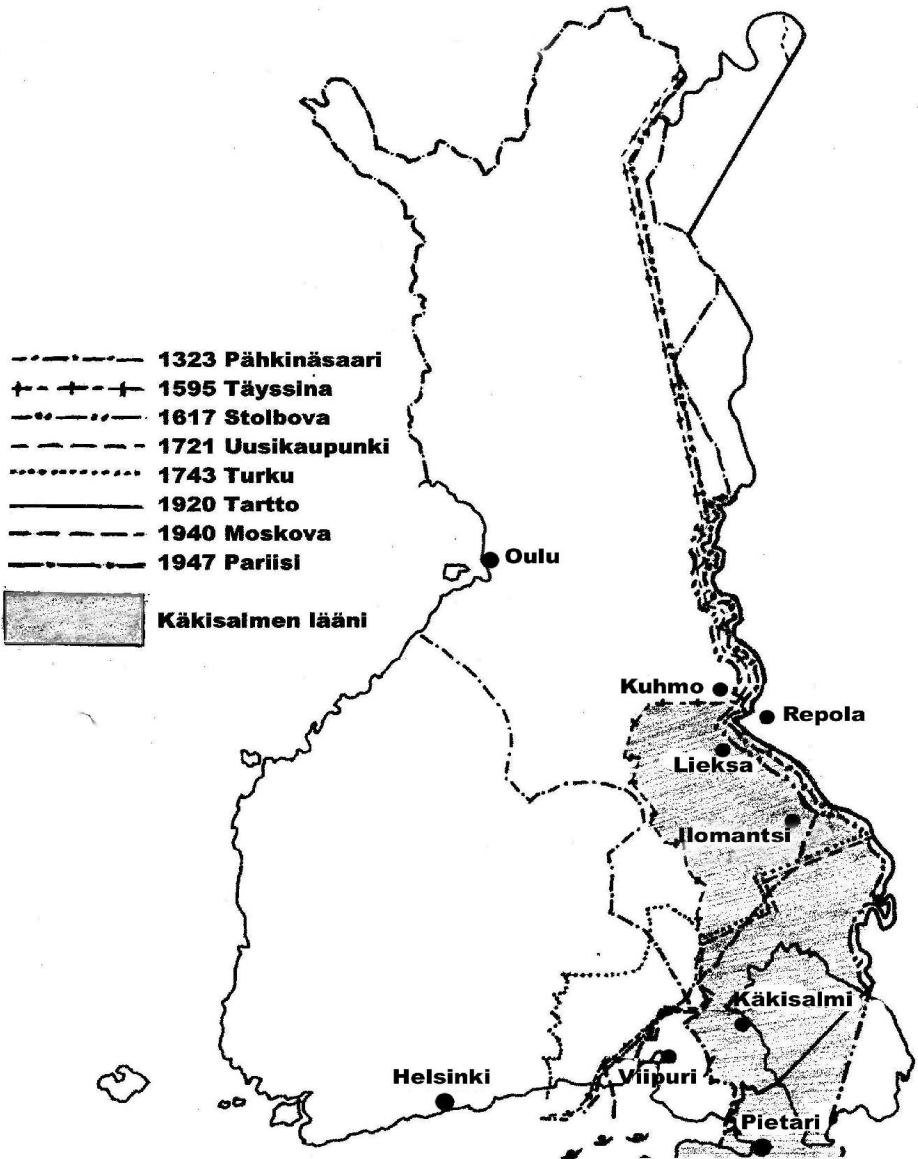
Varhaisimmat maininnat Repolasta ovat 1555 käkisalmelaisen Nousia Rydzin selvityksessä ja 1571 Ilomantsin suurpogostan verokirjassa Repolan, Luovutsaaren ja Roukkulan kylistä. Ruotsalaiset ilmoittivat 1593 Repolan alueella olevan 166 taloa. Vielä vuoden 1590 Ilomantsin veroluettelossa mainitaan Repolan kappeli mutta ei enää 1610-luvulla. Vuonna 1611 ruotsalaissuomalaiset sotajoukot polttivat Repolan seitsemän kylää. Väki lieene paennut metsiin, palattuaan korjannut nopeasti tuhot ja lisää väestöä saatu ruotsalaisten vainoamasta Käkisalmen läänistä, sillä jo seitsemässä vuodessa oli 200 taloa.

Stolbovan rauha 1617

Stolbovan rauhansopimuksessa 1617 koko Käkisalmen lääni luovutettiin Ruotsille. Se käänsi Pohjois-Karjalan elämän jyrkemmin kuin mikään muu tapahtuma. Karjala liitettiin aivan erilaiseen valtioon ja kulttuuriin kuin missä se siihen asti oli kehittynyt. Se joutui uusien mullistavien henkisten ja aineellisten vaikutteiden alaiseksi ja aiheutti kanta-väestölle suuria ristiriitoja ja jopa joukkopakoon karkottavia uskonnollisia vainoja.

Rajankäynti synnytti pitkiä kiistoja Repolan ja Porajärven omistuksesta. Ruotsi valmisteli uutta Puolan sotaa eikä halunnut Venäjän liittyvän Puolan rintamaan. Ruotsi luopui väestöllisesti, kielellisesti, maastollisesti ja vesistöllisesti kaksoispitäjien länteen kuulumisesta huolimatta ja siten oikeutetuista vaatimuksistaan. Rajapöytäkirja allekirjoitettiin 1621. Pohjois-Karjala sai karjalaisheimon pysyvästi jakavan rajan. Tosin vielä viime sotien jälkeenkin joutui Suomi luovuttamaan Neuvostoliitolle kolmanneksen Ilomantsin pitäjästä itäisimmän nurkan.

Suomen itärajan muutokset rauhansopimuksissa 1323 - 1947

Ortodoksien joukkopako 1617 - 1650

Rauhassa luterilainen Ruotsi lupasi uskonnonvapauden ortodokseille, mutta käytäntö oli päinvastainen. Heitä pidettiin epäluotettavina alamai-

sina ja ryhdyttiin käännättämään luterilaisuuteen suorastaan pakottaen ja vainoten. Vuosina 1617-1650 pakeni Venäjälle Käkisalmen läänistä yli 25 000 karjalaista ja pelkästään Ilomantsista 241 ortodoksiperhettä, yhteensä 1252 henkeä, joista Veijo Saloheimo on paikantanut 81 henkilöä Repolaan muuttaneina. Osa jäi asumaan Ilomantsin kirkonkylään, Sonkajaan ja suurpogostan itä- ja eteläosiin.

Kaskikulttuurin vallitessa tilanomistus ei ollut välttämätöntä, siksi oli helppoa jättää vähäiset pellot sekä siirtyä karjan ja irtaimiston kanssa rajan yli. Myös katovuodet ja Venäjän myöntämä seitsemän vapaa-vuotta veroista Aunukseen siirtyville vauhditti muutttoa. Autiotaloihin virtasi asukkaita Savosta ja Viipurin seuduilta paeten sotaväenottoa ja veroja. Äitinikin suvun esi-isä, lukkari Heikki Mononen oli 1600-luvun taittuessa niitä tulokkaita, jotka muuttivat Ilomantsin asujaimiston toisenlaiseksi ja luterilaistuttivat sen lähes tyystin.

Homa-veljekset pakoon Ilomantsista

Suvun perimätiedon mukaan kolme Homa-veljestä lähti ortodoksien vainoa pakoon Ilomantsista. Yksi jäi Repolaan, toiset jatkoivat Paateneelle ja Uhtualle. Heistä ei tiedetä enempää eikä sitä, milloin Homa asettui Repolan Saarenpäähän nykyisinkin nimeään kantavalle Homasenniemelle. Suvun laajetessa osa Homasia muutti nimensä selvyiden vuoksi Markkaseksi ja Markkiseksi. Koko sukua kutsuttiin myös tzonkaisiksi, mikä viittaa suvun juuriin vanhasta Tzongajasta eli Sonkajasta.

Venäläisessä maakirjassa (ruotsinnettu) 1618 mainitaan Ilomantsin suurpogostan Tzongajan seitsemän talon kylästä merkintä; (1614) Ilia Homanpoika 3/4. Ruotsalaisessa luettelossa ruptuurisodan aikana 1656-58 ilmoitetaan Sonkajasta paenneen kaksi perhettä, joista toinen Markoka Ilialax, tarkoittaa Iljanlahden (Iljan) Markokaa.

Iljan eli Iljan asuinpaikasta on säilynyt Sonkajanjärven rannalla tilannimenä Iljala ja pitkää lahtea oli kutsuttu Iljanlahdeksi. Sonkajan lähellä on kylä nimetty Iljanahoksi, jossa lienee ollut Iljan raivaama kaskipelto.

Vuosilukuja ja elinkaaria vertaillen voidaan varsin vakuuttavasti todeta Ilomantsin vanhimpiin kuuluvassa Sonkajan kylässä eläneen ainakin 1550-luvulta lähtien kirjoihinviedyt Homasen suvun kantaisät: Homa, hänen poikansa Ilia Homa ja pojanpoikansa Markoka Homa, joka perheineen ja kahden veljensä kanssa ehkä jo ennen vuotta 1656 pakeni eri vaiheiden jälkeen Repolan Saarenpäähän toisten jatkaessa matkaa.

Miten ja milloin sukunimeen on liitetty nen-pääte, voidaan vain arvailla. Olisiko luterilaisten pappien painostus vaikuttanut Ilomantsissa vai pelko Repolassa, etteivät tsaarinaikaiset venäläiset virkamiehet pakottaissi lisäämään Homa-nimen loppuun jef-päätettä.

Repolan talo- ja asukasluvut 1679 - 1850

Kvlä/Vuosi	1679	1726	1745	1762	1832	1850
Repola	30/75	9/50	../52	../212	14/109	16/149
Virta	3/9	-	-	../4	5/30	5/32
Kaskenniemi	-	-	-	-	1/9	2/6
Jänissalmi	-	-	-	-	1/10	1/5
Tsolkka	10/28	3/16	../21	../71	9/93	11/62
Tuusenie	13/28	3/20	../14	../83	9/64	11/78
Ylä-Kiimasvaara	6/19	-	-	-	6/49	5/41
Kiimasvaara	10/27	6/30	../15	../77	9/76	10/83
Lentiera	14/49	6/31	../15	../77	9/76	10/83
Kipo	9/25	6/15	../5	../39	3/34	3/42
Pieninkä	-	-	-	../18	2/8	1/4
Aimolahti	-	-	-	-	-	1/3
Leveäniemi	-	-	-	-	1/5	1/7
Koroli	-	-	-	-	1/9	1/9
Luovutsaari	12/40	2/11	../9	../19	3/24	4/22
Suulaansaari	4/11	2/8	../8	../19	2/25	3/30
Vuosniemi	1/5	1/3	../4	../25	2/14	2/10
Haukkasaari	6/9	1/7	../9	../32	3/27	5/20
Pläkkäjä	4/16	2/13	../5	../55	9/51	10/48
Omelle	3/3	1/4	../5	../37	11/83	10/78
Saarenpää	15/50	3/13	../18	../91	9/64	11/79
Roukkula	16/54	3/13	../14	../35	11/76	12/104
Ruunaa	5/8	1/6	../8	../21	1/10	1/7
Kolvasijärvi	25/51	3/29	../18	../122	14/117	18/123
Koroppi	-	1/3	../1	../19	4/27	4/22
Lusma	5/10	-	-	-	5/37	6/40
Luusinki	3/3	1/4	../1	../21	-	1/11
Tulosozero	-	1/1	../1	11/13	4/30	4/30
Tuulivaara	15/48	-	-	../19	3/17	4/13
Riikosenniemi	-	-	-	-	7/50	965
Tunttula	-	-	-	-	2/14	3/20
Muujärvi	8/9	2/23	../10	../85	7/56	9/55
Salmijärvi	3/10	-	-	-	-	-
Yhteensä	220/587	57/300	../233	../1241	168/1253	182/1379

Vuoteen 1745 taulukossa vain miespuoliset asukkaat

Vuonna 1679 Repolan pogostassa oli 23 kylää, 220 taloa sekä 1180 henkilöä. Vuoteen 1745 koko väkiluku saadaan kertomalla kahdella miespuoliset asukkaat. Suurimmat, vähintään 15 talon kylät, kuten Kolvasjärvi, Repolan kk, Roukkula, Saarenpää ja Tuulivaara olivat vesireittien varsilla. Vähintään 10 talon kyliä olivat Lentiera, Luovutsaari, Kiimasvaara, Tsolkka ja Tuusenie sekä pieniä erämaakyliä Luusinki, Muujärvi ja Pieninkä. Vanhoja kyliä olivat Haukkasaari, Omelie, Koroppi, Kipo, Pläkkäjä ja Suulaansaari, nuorimpia Koroli ja Tunttula.

Vajaassa kahdessa vuosisadassa väkiluku kasvoi vain 200:lla 1379:ään. Koska taloluku laski 38:lla 182:aan, osoittaa se väestön asuneen verohelpotuksen vuoksi isompina talouksina. Niissä oli keskimäärin 7,5 jäsentä, huomattavin osa koostui 10-henkisistä suurperheistä.

Repolan elinkeinot 1597 - 1850

Pohjois-Aunuksessa väestö sai elantonsa luonnon hyödyntämiseen sopeutetusta yhdistelmätaloudesta. Vuoden 1597 verokirjan mukaan viljeltiin kaskimailla ruista, niitettiin luonnonniityiltä karjanrehua sekä pyydystettiin kalaa ja riistaa lähinnä kotitarpeiksi. Turiksilla saaduilla varoilla ostettiin viljaa Vianmeren, Äänisen ja Suomen markkinoilta.

Sata vuotta myöhemmin enimmäistö oli hyvin toimeentulevia talonpoikia. Köyhiä eli populia oli vain 7,8 % miespuolisista. Taloutta heikensi huomattavasti ankarat katovuodet, sotaväenotot ja verot sekä pakkotyöt Aunuksen tehtailla. Osa pakoili velvotteita metsäpirtteihin, joista käsin voitiin menestyksellä kaskettaa, kalastaa ja metsästää.

1760-luvulle mennessä yleistyi kolmivuoroviljely sekä rukiin lisäksi vehnän, tattarin ja sata vuotta myöhemmin nauriin jopa perunan kasvatus. Lehmiä oli joka taloudessa mutta hevosia ei läheskään kaikissa. Metsästys ja kalastus oli toiseksi tärkein elinkeino. Riista myytiin Sunguun ja kalat Kajaaniin. Kodin ulkopuoliset ansiotyöt lisääntyivät: pestauduttiin rahdinajoon, tukinuittoon tai rengiksi vauraaseen taloon. Muusta Pohjois-Aunuksesta poiketen huomattava osa Repolan miehistä harjoitti laukkukauppaa Suomessa.

Runonkeruu Repolasta

Pohjois-Aunukseen ja etenkin Repolaan runonkerääjät suuntasivat kulkunsa 1830-luvulta lähtien toivoen löytävänsä Vian veroisen runomaan. Ensimmäisenä saapui Elias Lönnrot ja myöhemmin M.A.Castren.

Varsinainen suurkerääjä oli D.A.D. Europaeus, sillä kolmella matkallaan hän kiersi alueen jokseenkin tarkkaan. Hän, kuten Lönnotkin etsi liisäyksiä uuteen Kalevala-painokseen. Neljä vuosikymmentä myöhemmin kävivät Repolassa Berner, Borenius ja Genetz sekä neljä muuta. Kerääjät saivat asukkaista myönteisen kuvan kiitellen karjalaista vieraanvaraisuutta ja ystävällisyyttä sekä talojen siisteyttä.

Kerääjien toiveet täytyivät yli odotusten, sillä koko Aunuksen runosaaliista kerättiin runsas kolmannes Repolasta. Sen 26 kylästä taidettiin runoja 12 kylässä. Kaikkiaan 33 runoniekalta saatiin 21:ltä useita eepisiä runoja, satuja ja loitsuja sekä lopuilta 12:lta vain muutamia. Vertaansa vailla oli Omeliessa Aunuksen maineikkain runonlaulaja Simana Kyöttine eli Kyötti. Häneltä on saatu yhteensä 26 numeroa epiikkaa, tunnelmarunoja, häävirsiä ja loitsuja. Niissä on yli 3 200 säettä. Kyötti oli myös kuulu patvaska (loitsija, puhemies), kaukonäkijä ja parantaja. Kyötiin pojalta Konoilta on talletettu samoja runoja kuin isältään. Häinkin toimi velhona. Kyöttisen suvussa oli runonlaulajia neljässä polvessa.

Päätös liittyä Suomeen

Kevättalvella 1918 puuhattiin Repolaan kommuunikomentoa, mutta kun ilmeni bolsevikkien taholta väkivaltaisuutta, luopui valistuneempi väki vallankumouksellisista aikeista. Suuressa kansalaiskokouksessa 2-3. 8.1918 päätettiin liittyä Suomeen. Läsnä oli Suomen hallituksen edustajana Lauri Hannikainen. Repolaa tuli hallita Suomen lakien mukaisesti. Maata oli jaettava talonpojille 40 %, kunnille yhteismaiksi 25% ja loput 35 % Suomen valtiolle yleismenoihin sekä sivistys- ja valistustyöhön. Lisäksi pyydettiin maanteiden rakentamista ja kunnostusta, asevelvollisuuden lykkäämistä 30 vuodella, rahalainaa ja viljaa.

Suomen hallituksen hyväksytyt liittymisehdot, pidettiin vielä toinen kokous 31.8.1918, jossa vahvistettiin edellisen kokouksen päätökset ja kutsuttiin suojaamaan Suomen sotavoimia. Suomen hallitus virallisti Karjalan politiikkansa perustamalla 1.9.1918 yhteyteensä Itä-Karjalan toimituskunnan hoitamaan suojeluksessaan olevien kuntien hallintoa.

Suojelujoukot ja siviilihallinto

Repolan turvaksi marssi syyskuussa 1918 50 rajavartiosotilasta johtajana vänrikki Walde Sario. Myöhemmin suojajoukkoa lisättiin pataljoonaksi asti, mutta lokakuussa 1920 oli vain 60 sotilasta. Heidän tehtäviään olivat varustusten rakentaminen, Muujärven, Omelien ja Luovutsaaren kenttävartioiden ja puhelinlinjojen ylläpito, tiedustelu Rukajärven

suuntaan, valkoisten venäläispakolaisten ohjaaminen ja suomalaispu-
nikkien kuljettaminen Suomeen.

Aluksi järjestettiin posti ja postinkuljetus, valittiin nimismies, poliisi, lää-
käri ja sairaanhoitajat. Rakennettiin maantie ja puhelinlinja Lieksaan,
myöhemmin Omelieen ja Porajärvelle. Suomen lakien mukaisesti valit-
tiin kunnanvaltuusto, kunnallis- ja elintarvikelautakunnat, koulujen johto-
kunta sekä kirkkoneuvosto. Välittömästi alkoi yli kahden vuoden aikana
nopea kehitys yhteiskunnallisilla ja taloudellisilla aloilla. Repolan asu-
kasluku oli vajaat 2400.

Valtuuston puheenjohtajana toimi aluksi Walde Sario sitten Pekka Kyöt-
tinen. Kunnallislautakunnan esimiehenä oli F.V. Netsäinen. Valintaha-
puilun jälkeen elintarvikelautakunnan sekä maa- ja metsälautakunnan
puheenjohtajaksi nimitettiin Pekka Homanen. Verotusta ei voitu suorit-
taa kuntalaisten varattomuuden vuoksi. Virkailijoiden palkat, teiden ja
koulujen kunnostus sekä maatalouslainat rahoitettiin metsänmyynnillä
sekä Suomen valtion lainoilla ja avustuksilla.

Ylhäällä vasemmalla Pekka Kyöttinen
ja oikealla F. V. Netsäinen sekä
alhaalla oikealla Pekka Homanen.

Koulujen tarkastajaksi valittiin opettaja Wasili Petro Suomesta sekä perustettiin yksi, myöhemmin toinen ylempi ja yhdeksän alemmaa suomenkielistä kansakoulua. Opettajat tulivat Suomesta. Kerkesipä toimia pari vuotta alkukoulunopettajaseminaarikin, josta valmistui 12 opettajaa, joukossa Anni Gertzin/Homanen toimien syyskauden 1920 Saarenpäässä opettajana.

Elintarvikkeet ja maatalous

Repolassa elintarviketilanne oli vaikea. Kunnan oma sato riitti kolmeksi-neljäksi kuukaudeksi. Ainoana keinona oli Suomesta saatava apu, mutta sitä ei saatu lahjaksi vaan velaksi. Lainalla ostetulla sekä suomalaisten maanviljelijäin lahjaviljalla päästiin kesään. Kymmenen kilon jauhoannokset henkilöä kohti kuukaudessa jaettiin tarvitseville, mutta lihaa ja voita annettiin vain tukki- ja tietyöläisille. Myöhemmin elintarviketilanne parani.

Maanviljely oli alkeellista ja haittana vielä koneiden puute. Helposti kuivattavat suot olivat koskemattomia ja maanlaatu kylien ympärillä yleensä köyhtynyttä. Kunnan koko viljelty pinta-ala oli 637 ha, jossa kasvatettiin korsiviljaa, paitsi vehnää, naurista ja vähitellen perunaa. Taloissa oli yleensä hevonen, 2-5 lehmää, muutamia lampaita, sika ja kanoja.

Maatalouden elvyttämiseksi myönnettiin lainaa asuntojen rakentamiseen, maan raivaamiseen ja ojittamiseen sekä koneiden ja siemenviljan ostoon. Ripeästi aloitettiin kasvitarha-, maatalous- ja suonoitusneuvonta. Paras menestys oli Saarenpäässä, jossa keväällä 1919 oli koulussa ja taloissa kasvitarha sekä syksyllä ojitettu useita hehtaareita suota.

Maanomistus ja metsäkaupat

Tsaarinaikaisten kruununmetsien omistusoikeus kuului Suomen valtiolle. Kyläkuntien metsät olivat jakamatta. Kukin sai käyttää niitä kotitarpeisiin ja karjalaitumena. Peltoihin oli yksityisillä hallinta- ja käyttöoikeus. Kunta sai myydä 75 000 tukkirunkoa mutta vain valtiolle. Siten estettiin suurten firmojen puuttuminen Repolan metsiin ja saatiin vastiketta annetuista lainoista ja avustuksista. Valtiolla oli ostovaraus viideksi vuodeksi kunnan metsiin.

Kaupan vaikutus hätäaputöinä ei ollut riittävä, vaan puukauppaa oli laajennettava kyläkuntien yhteismetsiin peittämään kunnan antamia suuria velkoja kyläläisille. Pitkien riitojen jälkeen Itä-Karjalan toimituskunta myönsi syksyllä 1919 myyntiluvan. Tukkihuuto- ja erilliskaupassa myy-

tiin 80 000 kylien ja 18 000 runkoa kunnan metsistä. Rahaa sai kunta ja kylät liki miljoonaa markkaa. Kyläkunnat jakoivat saadut varat "sielujen" mukaan.

Tarton rauhansopimus 1920

Neuvosto-Venäjän esityksestä aloitettiin Tartossa rauhanneuvottelu, jonka jatkuessa Venäjä oli valmis luopumaan Petsamosta, jos se saisi Repolan ja Porajärven lisäksi mm eräitä Suomenlahden saaria. Petsamon katsoivat suomalaiset taloudellisesti tärkeämmäksi kuin kaksoispitäjät, joten niistä luovuttiin eikä Suomen alueita voitu luovuttaa pelkällä presidentin päätöksellä. 14.10.1920 allekirjoitetussa rauhansopimuksessa tuli Suomen poistaa sotajoukkonsa 45 päivän kuluessa sopimuksen 1.1.1921 voimaan astumisesta Repolasta ja Porajärveltä, jotka tuli liittää kansallista itsemääräämisoikeutta nauttivaan Itä-Karjalan autonomiaan tasavaltaan.

Kokouksen yleispöytäkirjaan venäläiset takasivat kunnille erityisoikeuksia: mm kahden vuoden ajan voivat omat miliisit pitää järjestystä ja vuoden aikana saavat asukkaat poistua Venäjältä irtain omaisuus mukaan. Kiinteä omaisuus jäi neuvostovaltiolle.

Rauhan aiheuttamasta hätätilanteesta huolimatta repolalaiset halusivat säilyttää itsemääräämisoikeutensa. Jo 25.11.1920 Repolan edustajainkokouksessa lakkautettiin Suomen asetusten mukaiset kunnallisjärjestöt ja hyväksyttiin Repolan itsehallintosääntö, jonka mukaan perustetulle 12-jäseniselle Repolan itsehallintotoimikunnalle tuli kuulumaan kaikki se valta ja ne tehtävät, jotka olivat kuuluneet Itä-Karjalan toimituskunnalle. Se otti sotilaallisen vallan ja huolehti Repolan turvallisuudesta.

Hätäisesti laadittu Karhunpesä-puolustus suunnitelma tyrehtyi, kun sotilasjohtajiin kuuluva Paavo Höttönen kuoli vahingonlaukaukseen ja neljä päivää myöhemmin nimismiehenä toiminut ylioppilas Bobi Siven ampui itsensä muka sovittavana tekona Suomen tekemistä erehdyksistä Karjalalle. Osa Lieksaan ja Repolaan tuoduista kivääreistä ja patruunoista takavarikoitiin Suomen ulkoministeriön määräyksestä ja osa jäi paikallisten käyttöön. Viimeiset suomalaiset sotilaat poistuivat Repolasta 12.2.1921. Järjestystä ja osin turvallisuutta jäi pitämään Repolan oma aseistettu 50-miehininen miliisi.

Bolsevikit vyöryttävät

Pekka Kyöttinen kertoi muistelmissaan: "Kahden vuoden erioikeus sai

pikaisen lopun, sillä maaliskuun 2. pñä 1921 saapui komissaari Feodor Potttonen (Repolan Haukkasaaresta), kommunisti Miheijef ja suomalais-punikki Kuusinen, jotka vaativat itsehallintotoimikunnan valtaa sekä elin-tarvikkeiden ja rahojen luovuttamista vallankumouskomitealle. Toimi-kunta kieltäytyi jyrkästi vaatimuksista vedoten kahden vuoden erioikeu-teen, mutta suostui kutsumaan koolle edustajakokouksen. Kokouk- sessa Potttonen teki röyhkeitä vaatimuksia sekä tulkitsti rauhansopi- musta väittäen Repolaa koskevan erioikeuden annetuksi Karjalan kom- muunin yhteydessä ollen.

Kaksi tuntia hän paasasi tulevasta maailman ja Suomen vallankumouk- sesta, joista oli jo vahvoja ennusmerkkejä. Hänen esityksensä synnytti niin voimakasta kritiikkiä, että käytettiin peräti 288 puheenvuoroa. Mel- kein yksimieliseksi päätökseksi tuli, että Repolasta on poistettava vie- raat sotilaat, kommunistiagendit ja komissaarit sekä säilytettävä mar- raskuussa päätetty järjestelmä eikä tunnusteta Karjalan kommuunihal- litusta.

Kaksi viikkoa kokouksen jälkeen piiritti Muujärven kylän 100-miehininen neuvostojoukko sekä seuraavana päivänä miehitti Omelien kylän tuo- den 44 kuormaa sotatarvikkeita. Välttääkseen veren vuodatusta miliisit vetäytyvät lähelle Suomen rajaa Tuulivaaraan. Pyydetty neuvottelijat punapäällikkö vangitsi ja lupasi vapauttaa heidät, jos miliisit luovuttavat aseensa. Peläten ansaa ja vangitsemista suurin osa miliiseistä pakeni Lieksaan."

Viitaten Tarton yleispöytäkirjassa venäläisten antamiin kuusikohtaisiin lupauksiin Kyöttinen kirjoitti: "Me repolalaiset mielestämme olemme toimineet täysin rauhansopimuksen meille suomien oikeuksien mukaan. Meidän lohdutukseksemme jää, että me olemme aikanamme hoitaneet asiatamme tavalla, joka ei tuota kirousta tuleville sukupolville."

Kommuunikomennon alku ja pakolaisuus

Vuonna 1920 perustetun Karjalan työkommuunin vastustus kesti Repo- lassa vuosia. Komissaari Feodor Pottojev (Potttonen) kirjelmöi, että volostien (kuntien) liittäminen työkommuuniin on paljon vaikeampaa kuin Petroskoissa kuviteltiin. Väestö suhtautui vihamielisesti punaisiin eivätkä uskoneet heitä. Toimenpiteet jäivätkin aluksi vain paperille.

Vuoden 1921 aikana pakeni Repolasta noin 300 henkeä, 14 % väes- töstä. Suurin osa oli naisia ja alle 16-vuotiaita lapsia. Eniten pakeni Re-

polan, Kolvasjärven, Saarenpään, Omelien, Tuulivaaran, Pläkkäjän ja Kiimasvaaran kylistä. Monilta jäi kotiin vanhemmat ja omaisuus joutui sukulaisten haltuun. Myöhemmin se huutokaupattiin tai jaettiin köyhille. Saarenpäästä, jonne jäivät uusi suuri talo, kaksi vanhaa pertiä ja talousrakennukset, pakeni vuoden viimeisenä päivänä mummoni Agafia Homanen, hänen kuusi poikaansa, joukossa isäni Simo, yhdellä pojalla lapsia sekä toinen tytär, Nasti Romanainen lapsineen. He kulkivat yli 45 kilometriä hevosilla ja hiihtäen Suomen puolelle Kiekinkoskelle, yöpyen siellä ja jatkaen matkaa Kuhmoon pakolaishuoneiden majoitustiloihin.

Neuvostovenäjän julistaman amnestian jälkeen viides osa palasi takaisin. Miehensä, Davidan kutsumana tätini Nastin perhe, paitsi Grigori/Reino ja Leena, palasi luottaen armahdukseen. Mutta puoliso veljensä, Mikan kavaltamana vangittiin ja todennäköisesti ammuttiin. Perhettä riepoteltiin Siperiassa ja Kotskoman seudulla kadoten jäljettämiin. Toisen tätini, Katri Jehkimäisen perhe ei paennut Suomeen, mutta myöhemmin puoliso Feodor ja osa pojistakin vangittiin. Katrin perheestä vain serkun, Maria Jefimovan/Jehkimäisen olen tavannut Suomessa ja Petroskoissa sekä Repolaan haudatun Anni-serkun tyttären, Veera Tergujevan/Törhösen Repolassa. Muut ovat kadonneet tai kuolleet.

Kommuunielämä alkoi nälän, talousrappion ja työttömyyden merkeissä. Suomen kautta ei tuotu riittävästi elintarvikkeita, jopa suolan puutteessa ei voitu säilöä kaloja. Tilannetta pahensi katovuosi ja metsänhakkuiden lopettaminen. Puolet asukkaista näki nälkää eikä komitealla ollut leipää jaettavana. Tilannetta helpotti, kun Suomen kautta tuotiin viljaa ja Suomesta tullutta elintarvikkeita. Huomattavin parannus saatiin, kun Suomesta palaavat toivat tullessaan työkaluja, 220 hevosta, 849 lehmää, 150 vasikkaa ja 920 lammasta.

Kesällä 1925 laskettiin Repolan volotsissa olevan 1955 asukasta, joista vain 844 miestä ja peräti 1111 naista. Vähäiseen puoluejärjestykseen kuului etupäässä muualta tulleita ja suomalaistyöläisiä, jotka eivät ymmärtäneet talonpoikien elämää. Ensimmäiset neuvostojohtajat olivat suomalaispunikit Manner ja Markkonen. Neuvosto- ja puoluevaltaa toteuttivat sotilaat. Kunnallisjärjestön 16 jäsenestä oli vain kolme siviiliä, nekin suomalaispunikkeja.

Jo keväällä 1921 Pietarissa oli aloitettu ja Helsingissä sovittu puutarhan ostot ja uitot. Seuraavina vuosina tehtiin useita sopimuksia, mm Repola Wood Ltd Oy:n kanssa. Hakkuut ylittivät huomattavasti vallan-

kumousta edeltävät määrät. Metsäkaupat työllistivät työkykyiset ja elintaso parani tuntuvasti. Hevosmies sai päiväpalkallaan 29 kg ruisjauhoa, metsuri 12 kg ja uittomies 8 kg. Kylvömaat supistuivat aikaisemmasta 637:sta 378 hehtaariin.

Repolaiset alkoivat osallistua aktiivisemmin ongelmiansa ratkaisuun. Kylä ja piirineuvostojen vaaleihin osallistui 57 % väestöstä, aikaisemmin 38 %. Syntyi jopa riitaa paikallisten ja muualta tulleiden välille. Toimeenpaneivissa elimissä ja kyläneuvostoissa saivat paikalliset enimmän paikkoja, mutta johdon avainvirat olivat suomalaispunnikkien käsissä.

Gyllingin hallituksen "raja-aluepolitiikan" ansiosta myönnettiin Repolas- sa korkeamman normin mukaisesti enemmän viljaa, teetä, nahkoja ja kankaita. Salakuljetuksen estämiseksi tuotiin Suomesta erittäin kysyt- tyjä pieksuja, verkkaa, flanellia, kahvia ym. Palvelun lisäämiseksi pyrittiin perustamaan sahoja, verstaita ja korjaamoja. Murteita sai käyttää vain puheessa ja kirjallisesti suomea. Kaikki 11 koulua jatkoivat suomen- kielistä opetusta.

Sorron alkutahdit

Rauhankausi ei jatkunut pitkään, sillä 20-30-lukujen taitteessa puolueen keskusjohto ryhtyi "vuoden 1937 kenraaliharjoituksiin". Koko maassa alkoi täyskollektivisointi kovakouraisesti, kun talonpojat kieltäytyivät liittymästä kolhoosiin. Kyseessä oli kulakkiluokan lopettaminen. Repolan piirissä todettiin olevan 360 taloudesta vain 9 kulakkitaloutta. Kes- kus määritteli kulakkitalouden, mutta Karjalan viranomaiset laajensivat tunnusmerkkien luetteloa, jotta määräykset tulisivat varmasti täytetyiksi. Riitti, jos löytyi yksikin tunnusmerkki. Ne olivat: palkkatyöläisen käyttö, mylly, nahkatehdas, pienmeijeri sekä huoneistojen, maan, alusten ja pyyntivälineiden vuokraaminen, kaupankäynti, työtä ansaitulla tulolla elävät kuten papit jne.

Repolan täyskollektivisointi oli kaikkein julmin ja verisin tapahtuma koko Karjalassa, sillä takavarikoitiin kotikarja, asuin- ja talousrakennukset, elintarvike-, rehu-, ja siemenvarat sekä myös rahat. Kulakit määriteltiin kolmeen luokkaan: 1. luokkaan kuuluvat vangittiin ja vietiin keskityslei- reihin tai ammuttaviksi, 2:een tuomittiin kolhoosilaisten ja köyhien ko- kouksessa karkotettaviksi etäisille seuduille ja 3:een kuuluvat karko- tettiin paikallisten viranomaisten päätöksellä. Jo yhteyksistä Suomessa asuuiin sukulaisiin tai kolhoosin vastaisista puheista saattoi joutua kuka tahansa talonpoika kulakiston 1. luokkaan sekä ammuttavaksi ja perhe

karkotetuksi etupäässä Puudoisin piirin itäiseen osaan. Kylvöalaakin pienennettiin kulakkipelosta.

Vuonna 1931 vauhditettiin 13 henkilön vangitsemisella 354 yksityistalouden liittämistä 19 kolhoosiksi. Ensimmäisen nimi oli Yritys. Pakkokolhoosien tuotto oli vähäinen johtuen huonosta hoidosta sekä hallinnon ja palvelujen korkeista kustannuksista. Kolhoosien johto oli heikko, työkuri huono, puuttui kirjanpitäjiä, karjanhoito leväperäistä, perunat ja kaalit paleltuivat pellolle, ei ollut työvaatteita, lamppuöljyä, tulitikkuja, mahorkkaa eikä suolaa. Elintarvikenormit olivat matalat ja hinnat korkeat.

Uskonnonopetus kouluissa oli kielletty. 1925 toimi virallisesti vain Repolan kylän kirkko suurina juhlina ja yksi pappi nälkää nähdessä. Myöhemmin lakkautettiin Repolan, Saarenpään ja Roukkulan "kirkot". Vain muutama tsasouna onnistuttiin säilyttämään 1938 saakka. Repolan kirkostakin tehtiin nuorisoklubi ja lienee se toiminut varastonakin.

Repolan entinen kirkko

Sorron tempo kiihtyy

Vuosina 1932-33 Leningradin sotilaspiiriin OGPU käynnisti aktion valkobandiittien likvidoimiseksi. Pääuhreiksi joutuivat rajavyöhykkeen asukkaat. Repolasta vangittiin 22 henkilöä sekä tuomittiin 5 – 10 vuoden vankeuteen ja yksi ammuttiin. Heistä ei kukaan palannut kotiin ja 82 lasta jäi orvoiksi. Myöhemmin sotilastribunaalin tutkimukset osoittivat syytteet valheiksi ja heidät rehabilitoitiin.

Puoluerivien puhdistus alkoi 1933 tuomitsemalla 11 Repolan neuvosto- ja talousjohtajaa yhteyksistä Suomessa asuviin sukulaisiin ja kulakkeina

sekä tuhoamalla jäljettömiin. Keväällä 1935 laajennettiin rajavyöhykettä 22 ja syksyllä 50 kilometriin. Raja-alueen puhdistusten vuoksi vangittiin 95 henkilöä ja karkotettiin 363 perhettä. Vapaaehtoisia lähtijöitäkin oli 49 perhettä. Karjalaisten osuus väestöstä väheni 93:stä 64 prosenttiin.

Kouluissa oli opetettu 10 vuotta suomenkielellä. Kun piti siirtyä venäjänkieliseen opetukseen, sen taitajia ei ollut kuin neljä 16 opettajasta ja yläluokkalaiset kieltäytyivät sen opiskelusta. Koulutilat olivat likaisia ja kalusto risaista, puuttui ikkunalaseja, öljylamppujen vähyyden vuoksi opiskeltiin kahdessa vuorossa vain kolme tuntia päivässä, internateissa oppilaat kärsivät liasta ja nälästä sekä varastelu, kerjuu ja huliiganismi oli yleistä.

Talvisotaa edeltävien vuosien Repolan tilanne oli surkea. Karjaa sairastui ja kuoli lääkinnän ja hoidon puutteeseen, teollisuuskombinaatti suljettiin, metsätyömaita vähennettiin ja lopuksi lakkautettiin sekä kolhoosit joutuivat lähettämään työvoimansa Rukajärvelle. Puoluejärjestön jäsenistä 60 % oli kahdesti vaihdettuja virkailijoita. Kolhooseja oli 13 ja niiden jäsenmäärä laski 6 %:iin väestöstä. Repolan piirin elämä oli pääasiassa muualta tulleiden nomenklatuurijohtajien käsissä ja sodan lähestyessä johto siirtyi yhä enemmän sotilaille. Repolan väestön ja talouden alasajo ennakoi alueen varaamista vaihtomaaksi Karjalan kannaksen alueisiin tai suurille hyökkäyssotatoimille.

Pakolaiset Suomessa

Pakolaisten kohtelu ja sopeutuminen Suomessa jäi selvittämättä 2001 ilmestyneessä laajassa Aunuksen Repola-historiassa. Aluksi moni koki syrjintää Suomen kansalaisuuden saamisessa. Kesällä 1925 oli Suomessa 243 repolalaispakolaista, joista useimmat olivat näkyvästi toimineita Repolan itsenäisyysmiehiä sekä heidän perheensä jäseniä ja sukulaisia. He olivat yhteiskunnallisesti valveutunutta ja työteliästä rahvasta, joka kantaväestön karsastuksesta huolimatta sulautui nopeasti lähinnä Kainuuseen ja Pohjois-Karjalaan.

Homasen veljeksistä vanhimmat, Vasselei ja Mikko hankkivat maatilan ryhtyen maanviljelijöiksi ja kalastajiksi Repolan rajan läheisyyteen Kuhmoon. Nuorin veljes, Santeri toimi myymälänhoitajana mm Lieksan seudulla. Vain kolme veljestä muutti 270 vuoden jälkeen takaisin sukunsa juurille Ilomantsiin. Pekka ryhtyi kauppiaksi 1927 Ilomantsin kirkonkylälle sekä jatkoi kauppaa ja kalastusta Huhuksessa. Jussi toimi 1920-luvulta lähtien koko ikänsä rakennusurakoitsijana Ilomantsissa.

Minulle selvisi vasta 70-vuotiaana lapsuuteni kotipitäjän, Ilomantsin luottamusmiesten erittäin karkea käytös. Simo-isäni oli käynyt autokoulun Pohjanmaalla 1920-luvun alussa sekä toiminut kuorma-autoilijana Kuhmossa ja Ilomantsissa vuoteen 1932. Hän oli mennyt avioon Ilomantsissa 1931 äitini Hanna Monosen kanssa, rakentanut hänen perimälle 40 hehtaarin tilalle talon, raivannut entisten lisäksi useita hehtaareita peltoa ja saanut kolme lasta.

Hän oli anonut Suomen kansalaisoikeuksia ja sisäasiainministeriö oli palauttanut anomuksen lausunnolle Ilomantsiin. Päätöksen 8.1.1936 kopiassa seisoo sanatarkasti: "Kunnallislautakunta ei päättänyt anosta puoltaa, koska on pelättävissä että henkilö joutuu köyhäinhoidon varaan". Valtuustokin antoi kielteisen lausunnon äänin 13 - 9. Presidentti Svinhufvud oli inhimillisempi myöntäessään oikeudet 29.5.1936, tosin uskollisuuden valaa vannomalla Kuopiossa maaherran pakeilla.

Kuva noin vuodelta 1950 Kuhmon Lentuassa. Vasemmalta Santeri, Pekka, Agafia, Santerin poika Taisto, Mikko ja Simo Homanen. Kaikista Suomeen paenneista kuudesta veljeksestä kuvasta puuttuu Vasselei ja Juho.

Repolan kirkonkylän Riikosenniemen Pikarila 1941

Roukkulan livana ja Miikkula Huureisen talo 1941

Saarenpään Vaarisen / Vasselei Pavlovin talo 1941

Kiimasvaaran kylää, vasemmalla tsasouna 1941 - 1943

Tuusenien kylää 1941 - 1943

Saarenpään kylää 1941, oik. edessä on todennäköisesti tätini Nastin ja miehensä Davida Romanaisen talo